

PL

PL

PL

KOMISJA WSPÓLNOT EUROPEJSKICH

Bruksela, 3.12.2008
COM(2008) 789 wersja ostateczna

**KOMUNIKATU KOMISJI DO RADY, PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO,
EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU
REGIONÓW**

W KIERUNKU STRATEGII UE W SPRAWIE GATUNKÓW INWAZYJNYCH

**[SEC(2008) 2887 i
SEC(2008) 2886]**

1. CO TO SĄ GATUNKI INWAZYJNE?

Proces kształtowania się fauny i flory na Ziemi trwał przez miliardy lat, zaś oceany, morza, pasma górskie, pustynie, a nawet duże rzeki utworzyły bariery fizyczne dla przemieszczania się gatunków, przyczyniając się tym samym w znaczący sposób do powstania różnorodności biologicznej na naszej planecie oraz do rozwoju populacji roślinnych i zwierzęcych uznawanych za typowe dla danego miejsca lub regionu. Bariery fizyczne, które dały początek rozwojowi regionalnej fauny i flory, zostały jednak – w wyniku działalności człowieka – pokonane, co prowadzi do przypadkowego lub celowego zasiedlania przez gatunki miejsc oddalonych o setki i tysiące kilometrów od siedlisk, w których naturalnie występują. W wielu przypadkach te nierodzące gatunki przystosowują się tylko w niewielkim stopniu do nowego otoczenia i szybko wymierają. W innych przypadkach dochodzi do ich przetrwania, rozmnożenia i zdomowienia w środowisku. W niektórych sytuacjach te nowe gatunki odnoszą tak duży sukces, że nie są już tylko biologiczną ciekawostką, lecz prawdziwym zagrożeniem powodującym znaczne szkody nie tylko w ekosystemach, lecz także w uprawach i hodowlach zwierząt, zaburzając miejscowe uwarunkowania ekologiczne, wywierając wpływ na zdrowie ludzi i powodując poważne skutki dla gospodarki. Gatunki nierodzące wywierające tego rodzaju negatywny wpływ są znane jako **gatunki inwazyjne** (ang. *Invasive Species, IS*)¹.

2. POTRZEBA PODJĘCIA NATYCHMIASTOWEGO DZIAŁANIA NA SZCZEBLU UE

Główne czynniki mające bezpośredni wpływ na różnorodność biologiczną to zmiany w siedlisku, zmiany klimatyczne, nadmierna eksploatacja zasobów oraz gatunki inwazyjne². W przypadku czterech spośród tych czynników istnieją poświęcone im unijne instrumenty, natomiast w chwili obecnej UE – w przeciwieństwie do szeregu innych krajów OECD – nie dysponuje żadnym wszechstronnym instrumentem dotyczącym postępowania z gatunkami inwazyjnymi. Brakiem tym należy się zająć, jeśli UE chce osiągnąć cel polegający na „powstrzymaniu utraty różnorodności biologicznej do 2010 r.”³. Gatunki inwazyjne stanowią również znaczne zagrożenie dla gospodarki w UE. Z dostępnych udokumentowanych informacji wynika, że szacunkowe koszty szkód powodowanych przez gatunki inwazyjne oraz koszty niezbędnych środków kontroli wynoszą rocznie co najmniej 12 000 mln EUR.

Potrzeba podjęcia skoordynowanych działań w sprawie gatunków inwazyjnych była artykułowana w kręgach politycznych najwyższego szczebla. Rada ds. Środowiska Naturalnego⁴, Parlament Europejski⁵, Komitet Regionów⁶ oraz Europejski Komitet

---

¹ Termin „gatunki inwazyjne” stosowany w niniejszym dokumencie obejmuje zarówno termin „inwazyjne gatunki obce” stosowany w konwencji o różnorodności biologicznej, jak i termin „inwazyjne gatunki nierodzące”. Ogólna definicja gatunków inwazyjnych to gatunki, których wprowadzenie do środowiska lub rozprzestrzenienie się może zagrażać różnorodności biologicznej lub pociąga za sobą inne nieprzewidziane konsekwencje.

² Milenijna ocena ekosystemów, 2005 r.

³ Konkluzje prezydencji, Rada Europejska, Geteborg, 15-16 czerwca 2001 r.

⁴ Konkluzje Rady ds. Środowiska z dnia 3 marca 2008 r., pkt 13.

⁵ Sprawozdanie Powstrzymanie utraty różnorodności biologicznej do 2010 r., Komisja Ochrony Środowiska Naturalnego, Zdrowia Publicznego i Bezpieczeństwa Żywności, Parlament Europejski, 28.3.2007.

Ekonomiczno-Społeczny⁷ podkreślały zgodnie konieczność opracowania unijnej strategii dotyczącej gatunków inwazyjnych, skutecznego systemu wczesnego ostrzegania oraz potrzebę skutecznych mechanizmów reagowania na poziomie UE. Podobne treści zawarto w szóstym programie działań w zakresie środowiska naturalnego (6 EAP), w komunikacie Komisji „Powstrzymanie procesu utraty różnorodności biologicznej do roku 2010 i w przyszłości”⁸ oraz związanym z nim planie działań, w którym uznano, że „należy opracować wszechstronną unijną strategię” w celu znacznej redukcji wpływu gatunków inwazyjnych na różnorodność biologiczną w UE.

Główne drogi wprowadzania gatunków inwazyjnych mają bezpośredni lub pośredni związek z prowadzeniem handlu. Szybki wzrost handlu i transportu stwarza więcej możliwości dla wprowadzenia gatunków inwazyjnych, zaś negatywne czynniki oddziałujące na środowisko (takie jak rosnące stężenie CO₂, ocieplenie klimatu, większa depozycja azotu, zmiana reżimów zaburzeń oraz wzrastająca degradacja siedlisk) najprawdopodobniej przyczyniają się do dalszych inwazji. Handel podlega wyłącznym kompetencjom Wspólnoty, zaś po wprowadzeniu towarów na rynek Wspólnoty można je potem swobodnie przemieszczać. Problemy związane z handlem można skutecznie rozwiązać jedynie na zewnętrznych granicach UE. Istnienie wspólnego rynku oznacza, że gatunek inwazyjny wprowadzony na terytorium jednego z państw członkowskich jako towar lub za pośrednictwem innego towaru może się szybko rozprzestrzenić na terytorium całej UE. Ze względu na sposób zasiedlania środowiska przez te gatunki oraz sposób ich rozprzestrzeniania się środki podejmowane przez jedno państwo członkowskie mogą nie przynieść rezultatu jeśli kraje sąsiednie nie podejmą żadnych środków lub nie zareagują w sposób skoordynowany.

Obowiązujące unijne przepisy oraz działania polityczne rozwiązują częściowo problem gatunków inwazyjnych. W chwili obecnej nie ma jednak mechanizmów, które wspierałyby harmonizowanie bądź uspoźnianie działań realizowanych w sąsiadujących ze sobą krajach lub w krajach tego samego regionu. Nie istnieje systemowy formalny wymóg dokonywania analizy ryzyka w związku z zamierzonym wprowadzeniem gatunków nierodzimych, które mogą mieć wpływ na różnorodność biologiczną, a kwestia ich wprowadzenia w sposób niezamierzony lub wskutek zaniedbania jest w znacznym stopniu nieuregulowana zarówno na poziomie państw członkowskich, jak i Wspólnoty. Nie istnieją też żaden jednolity system monitorowania i kontroli gatunków inwazyjnych oraz ich skutków dla różnorodności biologicznej w Europie. Jest mało prawdopodobne, by rozproszone istniejące środki wniosły znaczący wkład w zmniejszenie zagrożeń stwarzanych przez gatunki inwazyjne dla ekosystemów w Europie.

3. GATUNKI INWAZYJNE W EUROPIE ORAZ ICH SKUTKI

3.1. Gatunki inwazyjne w Europie

W ramach projektu DAISIE⁹, realizowanego przy wsparciu wspólnotowego szóstego programu ramowego, zidentyfikowano 10 822 gatunków nierodzimych, które występują w

---

⁶ Opinia Komitetu Regionów z dnia 6 grudnia 2006 r. w sprawie komunikatu Komisji „Powstrzymanie procesu utraty różnorodności biologicznej do roku 2010 i w przyszłości” (COM(2006) 216 wersja ostateczna) – CdR 159/2006 fin.

⁷ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego z dnia 15 lutego 2007 r. w sprawie komunikatu Komisji „Powstrzymanie procesu utraty różnorodności biologicznej do roku 2010 i w przyszłości” (COM(2006) 216 wersja ostateczna), NAT/334 - CESE 205/2007 fin DE/Ho/hn.

⁸ COM(2006) 216 wersja ostateczna.

⁹ DAISIE (Delivering Alien Invasive Species Inventories for Europe), www.europe-aliens.org

Europie, przy czym zakłada się, że 10-15% tych gatunków wywiera negatywny wpływ na gospodarkę lub środowisko. Odizolowane wyspy (w tym większość terytoriów zamorskich UE), charakteryzujące się dużą różnorodnością biologiczną, są wyjątkowo podatne na inwazje, które mogą wywierać również niewspółmierny wpływ na życie mieszkańców, kulturę i potencjał gospodarczy.

3.2. Drogi przenikania

Jeśli chodzi o drogi wprowadzania, większość roślin inwazyjnych wydostaje się z ogrodów lub akwariów, natomiast inwazyjne zwierzęta słodkowodne trafiają do naturalnego środowiska poprzez ucieczki lub celowe zarybienia prowadzone przez wędkarzy. Z kolei większość morskich gatunków inwazyjnych jest wprowadzana do środowiska morskiego w sposób niezamierzony jako „pasażerowie na gapę” lub organizmy zanieczyszczające (np. za pośrednictwem wód balastowych). Możliwość wprowadzenia gatunków inwazyjnych wzrasta również w związku ze wzrostem ilości materiału roślinnego i zwierzęcego, który pochodzi z coraz większej liczby miejsc i jest transportowany w najodleglejsze zakątki świata.

3.3. Wpływ gatunków inwazyjnych na ekologię

Gatunki inwazyjne uznawane są za jedno z największych zagrożeń dla różnorodności biologicznej¹⁰. Ich wpływ na lokalne środowisko obejmuje:

- konkurowanie z organizmami rodzimymi w zakresie pożywienia i siedliska. Na przykład w wielu obszarach Europy pochodząca z Ameryki wiewiórka szara (*Sciurus carolinensis*) wypiera rodzimą wiewiórkę pospolitą (*Sciurus vulgaris*), zaś amerykański rak sygnałowy (*Pacifastacus leniusculus*) wypiera rodzimy europejski gatunek raka (*Astacus spp.*), podobnie jak kilka gatunków papug konkuruje obecnie w europejskich miastach z rodzimymi gatunkami ptaków;
- zmienianie struktury ekosystemu, na przykład rozległy obszar wybrzeża Morza Śródziemnego został obecnie opanowany przez monokultury glonu *Caulerpa taxifolia*;
- hybrydyzację z gatunkami rodzimymi, na przykład gatunki takie jak sterniczka jamajska (*Oxyura jamaicensis*), bądź jeleń wschodni (*Cervus nippon*) mogą spowodować lokalne wyginięcie gatunków rodzimych na skutek krzyżowania się i powstawania hybryd;
- bezpośrednią toksyczność;
- fakt, że stanowią one rezerwuuar pasożytów i są nosicielami patogenów;
- zaburzanie procesów zapylania w związku z konkurowaniem z miejscowymi gatunkami pszczoł.

3.4. Wpływ gatunków inwazyjnych na działalność gospodarczą

Gatunki inwazyjne mogą doprowadzić do zmniejszenia plonów w sektorze rolnym, leśnym i w gospodarce rybnej. Na przykład żuk zwany azjatycką kózką (*Anoplophora glabripennis*) powoduje poważne szkody w drzewostanach gatunków szerokolistnych, w tym plantacjach topoli. Z kolei żebroplaw (*Mnemiopsis leidyi*) powoduje zmniejszenie handlowych połowów sardeli w Morzu Czarnym. Powszechnie wiadomo, że gatunki inwazyjne wpływają na zmniejszenie dostępności wody i powodują degradację gleby. Inwazyjne rośliny takie jak niecierpek himalajski (*Impatiens glandulifera*) z powodzeniem konkurują z roślinami

---

¹⁰ Milenijna ocena ekosystemów, 2005 r.

rodzimy (które odgrywają istotną rolę polegającą na wiązaniu gleby przy pomocy swych korzeni) i mogą tym samym przyczyniać się do zwiększenia erozji gleby.

Gatunki inwazyjne mogą doprowadzić do zniszczenia infrastruktury poprzez proces rycia w ziemi lub systemy korzeniowe. System korzeniowy bożodrzewa gruczołowatego (*Ailanthus altissima*) może niszczyć nawierzchnie, wykopaliska archeologiczne i mury. Gatunki inwazyjne mogą również utrudniać transport poprzez blokowanie dróg wodnych. Gatunki nutria (*Myocastor coypus*) i piżmak (*Ondatra zibethicus*), które wprowadzono do Europy z kontynentu amerykańskiego ze względu na ich futro, zasiedlają obecnie całą Europę i wyrządzają znaczne szkody w tamach, kanałach oraz systemach nawadniających i systemach ochrony przeciwpowodziowej. Jednym z najbardziej znanych gatunków inwazyjnych cieszących się złą sławą jest racicznica zmienna (*Dreissena polymorpha*), która – oprócz powodowania znacznych szkód w środowisku – stwarza poważne problemy dla przemysłu na skutek zarastania i blokowania rur służących do poboru wody.

Z kolei paproć wodna (*Azolla* spp.) i sosna wejmutka (*Pinus strobus*) doprowadziły do pomniejszenia walorów rekreacyjnych i kulturowych różnych krajobrazów i akwenów wodnych.

3.5. Wpływ gatunków inwazyjnych na zdrowie ludzi

Gatunki inwazyjne takie jak barszcz Mantagazziego (*Heracleum mantegazzianum*) i ambrozja bylicolistna (*Ambrosia artemisiifolia*) są odpowiedzialne za niektóre schorzenia u ludzi, np. alergię i podrażnienia skóry. Komar azjatycki (*Aedes albopictus*), występujący coraz częściej w Europie, który jest nosicielem co najmniej 22 arbowirusów (w tym denga, Chikungunya, Ross River i West Nile), został wprowadzony w wyniku handlu używanymi oponami. Zmiany klimatu przyczynią się najprawdopodobniej do jego rozprzestrzenienia się na północ.

3.6. Koszty powodowane przez gatunki inwazyjne

Najważniejsze koszty dla Europy to koszty eliminowania i kontrolowania gatunków inwazyjnych oraz koszty związane z powodowanymi przez nie szkodami w uprawach rolnych, leśnictwie, gospodarce rybnej, infrastrukturze i szkodami dla zdrowia. Może się wprawdzie wydawać, że zachodzą albo koszty związane ze skutkami albo koszty związane z eliminowaniem, jednak w rzeczywistości programy eliminowania i kontrolowania są po części podejmowane stale i jednocześnie, tak by doprowadzić do ograniczenia skutków. Według wstępnych szacunków z 2008 r. roczne koszty związane z gatunkami inwazyjnymi w Europie wyniosły od 9 600 do 12 700 mln EUR (Kettunen et al. 2008). Kwota ta jest bez wątpienia zaniżona, gdyż określono ją na podstawie bieżących wydatków związanych z eliminowaniem i kontrolowaniem gatunków inwazyjnych oraz udokumentowanych kosztów skutków gospodarczych. Ze względu na fakt, że szereg krajów dopiero teraz zaczyna dokumentować i rejestrować koszty i skutki, rzeczywiste koszty finansowe będą znacznie wyższe.

4. OD WPROWADZENIA DO ZADOMOWIENIA I EKSPANSJI

By skutecznie zająć się problemem gatunków inwazyjnych należy zrozumieć jego genezę.

Gatunki nierodzące występujące w Europie zostały w większości wprowadzone w sposób zamierzony. Wykorzystanie tych gatunków w rolnictwie, leśnictwie, rybołówstwie, ogrodnictwie roślin ozdobnych i warzywnictwie oraz w celach rekreacyjnych wzrastało w

całej Europie od początku XX wieku. Gatunki nierodzące się są przywożone ze względu na ich szybsze tempo wzrostu (np. większy zysk ekonomiczny w sektorze leśnictwa, ochrona przed erozją gleby), w celu zaspokojenia popytu na produkty egzotyczne (handel futrami), z uwagi na fakt, że odżywiają się innymi gatunkami i je niszczą (czynniki zwalczania biologicznego) lub po prostu ze względu na preferencje ludzi (zwierzęta domowe, rośliny ogrodowe).

Liczne przypadki wprowadzenia gatunków są bezpośrednio związane z handlem, w ramach którego gatunki są wprowadzane jako towar sam w sobie (drewno, włókna, żywe lub martwe rośliny i zwierzęta) lub jako zanieczyszczenia towaru (szereg szkodników – grzyby, bakterie, wirusy i insekty – jest wprowadzanych w sposób niezamierzony jako zanieczyszczenie głównego towaru). Ponadto gatunki typu „pasażer na gapę” mogą zostać wprowadzone za pośrednictwem szlaków handlowych lub transportowych, bez udziału towaru. Na przykład kadłuby statków są powszechnie znanym skupiskiem organizmów zanieczyszczających. Istnieją również organizmy, które rozprzestrzeniają się za pośrednictwem wód balastowych. Tego typu wprowadzenia mają miejsce zarówno na szlakach międzynarodowych (np. żegluga dalekomorska), jak i lokalnych (np. transport łodzi sportowych z zainfekowanego koryta rzeczno do niezanieczyszczonej rzeki lub jeziora).

Zmiany klimatu wpływają również na rozmieszczenie gatunków, zaś przyczyną przetrwania i rozprzestrzenienia się niektórych gatunków inwazyjnych mogą być łagodniejsze zimy i cieplejsze lata, które miały miejsce w Europie w ciągu ostatniej dekady.

Problemy związane z gatunkami nierodzimi zasadniczo pojawiają się w momencie wydostania się tych gatunków z miejsc, w których pozostają pod kontrolą i są ograniczone barierami fizycznymi. Rośliny ozdobne, zwierzęta i zwierzęta domowe nie będą stwarzały problemów jeśli pozostaną w ogrodach, akwariach, lub domach. Patogeny lub szkodniki mogą zostać wyeliminowane w chwili przywozu przy pomocy środków kontroli sanitarnej. Skorupiaki, mięczaki i ryby występujące w wodach balastowych można wyeliminować poprzez oczyszczenie wód balastowych przed ich uwolnieniem.

Jeśli jednak szkodniki lub choroby atakujące rośliny i zwierzęta nie zostaną wykryte i wyeliminowane na granicy, jeśli rośliny ozdobne i zwierzęta domowe wydostaną się na wolność lub zostaną przeniesione do lokalnych stawów i strumieni, bądź jeśli zwierzęta hodowlane takie jak nutria (*Myocastor coypus*), piżmak (*Ondatra zibethicus*), norka amerykańska (*Mustela vison*) czy szop pracz (*Procyon lotor*) uciekną z hodowli, istnieje niebezpieczeństwo, że staną się one gatunkami inwazyjnymi.

W niektórych przypadkach ze względu na niesprzyjające warunki klimatyczne lub większą odporność miejscowej fauny i flory gatunki nierodzące się mogą wymrzeć. W innych sytuacjach – jeśli klimat jest sprzyjający, zaś gatunki rodzime stanowią nieznaczną konkurencję i wykazują małą drapieżność – gatunki nierodzące się mogą przetrwać, wzrosnąć i rozmnożyć się, tworząc z powodzeniem lokalną kolonię.

Jeśli lokalna kolonia stworzona przez gatunki inwazyjne nie zostanie w szybkim czasie wykryta i wyeliminowana, wówczas na poziomie lokalnym wykształca się trwała populacja, która będzie się rozprzestrzeniać na nowe tereny. Jeśli istnieje kilka populacji lokalnych, które wywodzą się od różnych początkowych grup, proces ekspansji będzie jeszcze szybszy, a gatunki będą mniej podatne na lokalne wymieranie. W końcu, po upływie kilku lat lub kilku dziesiątków lat, gatunek może być rozpowszechniony na terytorium kilku krajów i praktycznie niemożliwy do wyeliminowania.

5. STRATEGIE POSTĘPOWANIA Z GATUNKAMI INWAZYJNYMI

5.1. Trzystopniowa hierarchia działań

Polityczną reakcją na zagrożenia związane z gatunkami inwazyjnymi jest uzgodniona na szczeblu międzynarodowym „**trzystopniowa hierarchia działań**”¹¹ oznaczająca wspieranie środków, których podstawę stanowią 1) zapobieganie, 2) wczesne wykrywanie i eliminowanie oraz 3) kontrolowanie i długofalowe odizolowanie. Podejście to obejmuje zarówno nowe przypadki wprowadzenia, jak i zarządzanie gatunkami inwazyjnymi, które się zadomowiły. Jest ono odzwierciedleniem powszechnej opinii naukowców i polityków, że **zapobieganie** jest zasadniczo znacznie mniej kosztowne i pożądane ze względu na środowisko niż środki podejmowane po fakcie wprowadzenia gatunku. Jednak w przypadku gdy dany gatunek inwazyjny został już wprowadzony, najkorzystniejszym pod względem kosztów sposobem zapobieżenia zadomowieniu się i dalszemu rozprzestrzenianiu gatunku jest **wczesne wykrywanie i szybkie eliminowanie**, przy pomocy wczesnego ostrzegania i wymiany informacji. Jeśli wyeliminowanie jest niemożliwe należy zastosować **środki kontrolowania lub izolowania**.

Zapobieganie: Istnieje sześć głównych dróg przenikania gatunków inwazyjnych: uwolnienie, ucieczka, zanieczyszczenie, „pasażer na gapę”, korytarz i „samowprowadzenie”. Przypadki wprowadzenia występują w większości bezpośrednio lub pośrednio w wyniku handlu. W celu ograniczenia przypadków wprowadzenia tą drogą oraz w celu zapobiegania im należałoby wzmocnić kontrole i inspekcje na granicy w powiązaniu z procedurą oceny w celu ustalenia akceptowalności przywozu nowych towarów. Tego rodzaju działania należałoby prowadzić przy pomocy wymiany informacji między krajowymi, regionalnymi i międzynarodowymi organami zajmującymi się kontrolowaniem gatunków inwazyjnych. Ratyfikacja i wprowadzenie w życie konwencji o wodach balastowych przyczyniłyby się znacznie do zapobiegania wprowadzaniu organizmów typu „pasażer na gapę” za pośrednictwem kadłubów statków lub wód balastowych.

Wczesne wykrywanie i szybkie eliminowanie gatunków inwazyjnych zależy od skutecznych programów monitorowania skojarzonych z mechanizmem wczesnego ostrzegania służącym jak najszybszemu zaalarmowaniu innych potencjalnie zagrożonych obszarów oraz wymianie informacji na temat ewentualnych strategii eliminowania. W przypadku gdy gatunek inwazyjny już się zadomowił i rozprzestrzenił na znacznym obszarze geograficznym należałoby zastosować skoordynowane programy eliminowania nadzorowane i – w miarę możliwości – współfinansowane przez organ centralny.

Kontrolowanie lub odizolowanie: Jeśli gatunki inwazyjne są już zadomowione i rozpowszechnione nacisk należy położyć na ich kontrolowanie i odizolowanie. Również w tym przypadku konieczna będzie skuteczna wymiana informacji i realizacja skoordynowanych kampanii lub działań w celu kontrolowania lub powstrzymania rozprzestrzeniania się danych gatunków.

---

¹¹ Konwencja o różnorodności biologicznej: Zasady generalne dotyczące zapobiegania, wprowadzania i łagodzenia oddziaływań gatunków obcych zagrażających ekosystemom, siedliskom lub gatunkom, załącznik do decyzji VI/23 (Haga, kwiecień 2002).

5.2. Istniejące instrumenty dotyczące problemu gatunków inwazyjnych w Europie

Uwzględniając poszczególne elementy wyżej opisanej strategii Komisja poddała analizie obowiązujące przepisy, programy badawcze, plany działania i inne inicjatywy w celu ustalenia, które aspekty zostały już w nich uwzględnione oraz gdzie istnieją luki.

Dyrektywa dotycząca zdrowia roślin (2000/29/WE) dotyczy przede wszystkim zapobiegania wprowadzaniu i rozprzestrzenianiu się organizmów szkodliwych dla roślin lub produktów roślinnych. Unijny wykaz organizmów szkodliwych uznawanych na mocy dyrektywy można uzupełniać nowymi gatunkami na podstawie oceny zagrożenia organizmem szkodliwym. Państwa członkowskie dysponują dobrze rozwiniętymi mechanizmami służącymi wymianie informacji, prowadzeniu współpracy, inspekcji i kontroli. W dyrektywie przewidziano elastyczne mechanizmy podejmowania środków nadzwyczajnych w przypadku stwierdzenia występowania organizmów szkodliwych na terytorium państw członkowskich. Jednak skutki gatunków inwazyjnych dla zdrowia ludzi lub bezpośrednie skutki gospodarcze wynikające na przykład z zablokowania szlaków wodnych nie są objęte zakresem omawianych przepisów.

Unijne prawodawstwo dotyczące **chorób zwierząt** może być źródłem odniesienia w przypadku gatunków inwazyjnych jeśli gatunki te są nosicielami choroby zwierząt. W państwach członkowskich istnieją procedury kontroli i inspekcji, zaś w całej Unii procedury oceny. W ramach wspólnotowej Sieci Nadzoru i Kontroli Epidemiologicznej Chorób Zakaźnych przyjęto zharmonizowane zasady, na podstawie których wymaga się wczesnego poinformowania o podjęciu lub o zamiarze podjęcia środków ochrony zdrowia publicznego przez państwa członkowskie, na przykład w przypadku zaistnienia nowej sytuacji epidemiologicznej lub zagrożeń dla zdrowia w związku z pojawieniem się gatunków inwazyjnych.

Na mocy **rozporządzenia o handlu dziką fauną i florą (rozporządzenia Rady 338/97)**, którego głównym założeniem jest kontrola handlu gatunkami zagrożonymi wyginięciem, zakazano przywozu czterech gatunków¹² stanowiących zagrożenie dla środowiska. Na mocy rozporządzenia państwa członkowskie ustanowiły procedury inspekcji i kontroli, nie istnieją jednak żadne procedury oceny.

W rozporządzeniu Rady 708/2007 w sprawie wykorzystania w akwakulturze gatunków obcych i niewystępujących miejscowo przewidziano ocenę zagrożeń związanych z zamierzonym wprowadzeniem organizmów wodnych i podobnych gatunków niebędących przedmiotem zwalczania. W **dyrektywach dotyczących natury (79/409/EWG i 92/43/EWG)** zakazano wprowadzania gatunków, które mogłyby zagrażać gatunkom rodzimym. W **ramowej dyrektywie wodnej (2000/60/WE)** ustanowiono wobec państw członkowskich wymóg osiągnięcia dobrego stanu środowiska w określonych wodach. W **dyrektywie ramowej w sprawie strategii morskiej (2008/56/WE)** wprowadzenie gatunku nierodzimego uznano za istotne zagrożenie dla różnorodności biologicznej w Europie i ustanowiono wobec państw członkowskich wyraźny wymóg uwzględnienia pojęcia gatunku inwazyjnego w opisie „dobrego stanu środowiska”.

W ramach **programu LIFE** finansowane są projekty w zakresie kontrolowania i eliminowania gatunków inwazyjnych: w latach 1992 – 2002 wsparciem finansowym objęto

---

¹² Żółw czerwonolicy (*Trachemys scripta elegans*); żaba rycząca (*Rana catesbeiana*); żółw malowany (*Chrysemys picta*); sterniczka jamajska (*Oxyura jamaicensis*).

ponad 100 projektów o łącznym koszcie 27 mln EUR, zaś w latach 2003 – 2006 ich liczba wyniosła 80, zaś łączny koszt 17 mln EUR. W ramach **szóstego programu ramowego** finansowano dwa projekty dotyczące gatunków inwazyjnych: ALARM¹³ i DAISIE¹⁴. W ramach projektu DAISIE opracowano pierwszy ogólnoeuropejski wykaz inwazyjnych gatunków obcych. Finansowany ze środków **dziiesiątego Europejskiego Funduszu Rozwoju** projekt dotyczący gatunków inwazyjnych południowego Atlantyku (*South Atlantic Invasive Species Project, SAIS*) ma za zadanie stworzenie potencjału regionalnego w celu ograniczania skutków gatunków inwazyjnych na brytyjskich obszarach zamorskich południowego Atlantyku.

W 2003 r. w ramach **konwencji berneńskiej** przyjęto **Europejską strategię dotyczącą inwazyjnych gatunków obcych**. W ramach **Europejskiej i Śródziemnomorskiej Organizacji Ochrony Roślin (EPPO)** funkcjonuje system sprawozdawczości w zakresie szkodników i prowadzi się wykazy inwazyjnych gatunków obcych, w tym obcych roślin inwazyjnych, których objęcie regulacjami krajowymi zaleca się w celu zapobieżenia dalszym przypadkom ich wprowadzania i rozprzestrzeniania się. Cztery inwazyjne gatunki obce zostały poddane ocenie przez EPPO i zbadane przez Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności (EFSA), jednak do chwili obecnej EFSA nie uznał wyników tych badań za zadowalające.

6. OPCJE DZIAŁAŃ

Istnieje kilka możliwości postępowania z gatunkami inwazyjnymi w UE. W niniejszym komunikacie przedstawiono cztery opcje¹⁵ w kolejności odzwierciedlającej intensywność działań. Opcje te nie są jednak odrębne ani nie wykluczają się nawzajem, zaś elementy poszczególnych opcji można ze sobą łączyć. W przypadku każdej opcji opisano jej wady i zalety.

A) Status quo

Opcja „Status quo” stanowi punkt odniesienia dla oceny pozostałych opcji. Oczywiście jest, że wskutek niepodjęcia działań gatunki inwazyjne w dalszym ciągu będą zadawać sobie w UE, zaś ich ekologiczne, gospodarcze i społeczne skutki zwiększą się, podobnie jak związane z nimi koszty.

B) Korzystanie w jak największym stopniu z istniejących instrumentów prawnych w połączeniu ze środkami dobrowolnymi

Formalne wymogi prawne pozostałyby niezmienione, lecz podjęto by świadomą decyzję zwalczania problemów związanych z gatunkami inwazyjnymi w ramach istniejącego prawodawstwa. Oznaczałoby to dokonywanie ocen ryzyka przy pomocy istniejących instytucji i procedur takich jak Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności. Państwa

---

¹³ ALARM, Assessing Large-scale Risks for Biodiversity with tested Methods (Ocena znaczących zagrożeń dla różnorodności biologicznej przy pomocy sprawdzonych metod), www.alarmproject.net

¹⁴ DAISIE, Delivering Alien Invasive Species Inventories for Europe, (Europejskie wykazy inwazyjnych gatunków obcych) www.europe-aliens.org

¹⁵ Wybór jednej opcji lub kilku połączonych opcji będzie zależeć od wyników uprzedniej analizy skutków finansowych.

członkowskie dobrowolnie objęłyby gatunki inwazyjne kontrolami na granicach. Można by również ustanowić – w oparciu o istniejące środki¹⁶ – ogólnoeuropejski system wczesnego ostrzegania i informowania¹⁷. Wykaz gatunków inwazyjnych DAISIE można by w dalszym ciągu prowadzić i regularnie aktualizować. Opracowano by plany eliminowania gatunków, które byłyby finansowane z funduszy krajowych. Na odpowiednich szczeblach można by powołać do istnienia międzysektorowe grupy zainteresowanych podmiotów w celu wspierania wymiany dobrych praktyk, opracowywania ukierunkowanych wskazówek i w celu pomocy w przypadku zaistnienia konfliktu interesów. Można by opracować dobrowolne kodeksy postępowania, tak by zachęcać do odpowiedzialnego zachowania handlowców detalicznych, użytkowników i konsumentów.

Główną zaletą tej opcji jest fakt, że nie wymaga ona ustanawiania nowych przepisów. W państwach członkowskich istnieją już bowiem procedury oceny oraz procedury kontroli i inspekcji. Jednak nawet podejście proaktywne nie gwarantuje pełnego objęcia wszystkich kwestii. W dalszym ciągu istniałaby znaczna niepewność prawna, zaś stopień reakcji na zagrożenia związane z gatunkami inwazyjnymi najprawdopodobniej różniłby się znacznie w państwach członkowskich. Koordynacja działań ad-hoc mogłaby okazać się dużym wyzwaniem. System opierający się na dobrowolnych zobowiązaniach podejmowanych przez państwa członkowskie oraz na dobrowolnym stosowaniu kodeksów postępowania byłby na tyle skuteczny, na ile skuteczne byłoby najsłabsze ogniwo łańcucha.

Opcja B+) Dostosowanie istniejącego prawodawstwa

Opcja ta jest zgodna w większości punktów z opcją B, lecz przewiduje zmiany istniejących przepisów dotyczących zdrowia roślin i zwierząt. Miałoby to na celu objęcie większej liczby potencjalnie inwazyjnych organizmów oraz poszerzenie listy „gatunków stanowiących zagrożenie dla środowiska”, w odniesieniu do których, na mocy rozporządzenia o handlu dziką fauną i florą, wprowadzono zakaz przywozu i przemieszczania we Wspólnocie. Realizacja tego podejścia oznaczałaby konieczność przeznaczenia dodatkowych środków na potrzeby procesu oceny i kontroli granicznych prowadzonych przez państwa członkowskie w związku z gatunkami inwazyjnymi.

Zaletą tego podejścia jest fakt, że bez konieczności ustanawiania nowych przepisów w niektórych kwestiach zaradzi się niepewności prawnej i usunie luki prawne. Objęcie całej problematyki gatunków inwazyjnych nie byłoby jednak wszechstronne ani pełne, a kwestia koordynacji stanowiłaby zasadnicze wyzwanie.

Opcja C) Wszechstronny, specjalny unijny instrument prawny

Opcja ta wiązałaby się z opracowaniem wszechstronnych, specjalnych ram prawnych dotyczących gatunków inwazyjnych oraz ze stosowaniem niezależnych procedur oceny i interwencji uwzględniających obowiązujące prawodawstwo. Aspekty techniczne w zakresie wdrażania mogłyby być centralnie zarządzane przez ustanowioną w tym celu agencję, jeśli

---

¹⁶ Opracowany w ramach projektu DAISIE wykaz inwazyjnych gatunków obcych w Europie, zob. <http://www.europe-aliens.org/index.jsp>; NOBANIS, North European and Baltic Network on IAS (Północnoeuropejska i bałtycka sieć inwazyjnych gatunków obcych); specjalistyczna prasa dostępna online, m.in. „Aquatic Invasions” i „Biorisk”.

¹⁷ EAS prowadzi obecnie studium wykonalności.

uznanoby to za pożądane i efektywne pod względem kosztów¹⁸. Państwa członkowskie i najbardziej oddalone regiony zostałyby zobowiązane do przeprowadzania na granicach kontroli pod kątem gatunków inwazyjnych oraz do wymiany informacji na temat tych gatunków. Można by również ustanowić obowiązkowe procedury monitorowania i sprawozdawczości oraz skuteczne mechanizmy szybkiego reagowania. Wprowadzenie częściowego finansowania działań związanych z eliminowaniem i kontrolowaniem byłoby możliwe ze środków unijnych przeznaczonych na ten cel, jednak państwa członkowskie mogłyby finansować te działania również bezpośrednio.

Opcja ta byłaby najbardziej skuteczna jeśli chodzi o kontrolowanie gatunków inwazyjnych. Jej stosowanie zapewniałoby dużą przejrzystość prawną przy jednoczesnym poszanowaniu zasady proporcjonalności. Państwa członkowskie i Komisja musiałyby jednak ponosić koszty administracyjne, zaś podmioty gospodarcze – koszty bezpośrednie.

7. KWESTIE HORYZONTALNE

Skuteczne rozwiązanie problemu gatunków inwazyjnych wymaga, by stosownie informować i włączać w działania społeczeństwo, zwłaszcza jeśli chodzi o przypadki niezamierzonego wprowadzania, którymi nie można zająć się w dostatecznym stopniu przy pomocy instrumentów administracyjnych bądź prawnych. Działania informacyjne i edukacyjne powinny wzbudzać poczucie odpowiedzialności u obywateli Europy, władz i przedsiębiorstw w odniesieniu do handlu potencjalnymi gatunkami inwazyjnymi oraz ich przemieszczania, jak również w odniesieniu do programów eliminowania i kontrolowania. Lepiej poinformowani obywatele nie wprowadzaliby obcych gatunków do swoich ogrodów i sadzawek.

Dalsze badania mogą przyczynić się do lepszego zrozumienia zagadnień związanych z gatunkami inwazyjnymi i drogami ich wprowadzania, jak również zagrożeń i dotkliwości z nimi związanych, np. poprzez prognozy dotyczące inwazji nowego gatunku i efektywne pod względem kosztów metody kontrolowania i zarządzania. Wyniki badań i monitorowania wraz z inicjatywami takimi jak udostępnienie fachowych czasopism w trybie on-line mogą również wnieść wkład w rozwój systemów informacyjnych dotyczących gatunków inwazyjnych. Inicjatywa „Globalny monitoring środowiska i bezpieczeństwa” (GMES)¹⁹ mogłaby również być cennym instrumentem na potrzeby monitorowania i kontrolowania wpływu gatunków inwazyjnych na środowisko.

Każda przyszła unijna strategia dotycząca postępowania z gatunkami inwazyjnymi powinna uwzględniać możliwości w zakresie zastosowania unijnych instrumentów finansowych w celu wsparcia działań politycznych. Należy również dokonać analizy pod kątem możliwości zaangażowania sektora prywatnego, w tym sektora ubezpieczeń.

Źródłem gatunków inwazyjnych wprowadzanych do UE są kraje trzecie. Jednak UE może również stanowić potencjalne źródło tych gatunków dla krajów trzecich. Pojawienie się gatunków inwazyjnych w krajach trzecich może doprowadzić do pogorszenia warunków życia ludności, a w związku z tym do zwiększenia ruchów migracyjnych i możliwości wybuchu konfliktu. Podczas gdy w dalszym ciągu podejmowane będą wysiłki w kontekście

---

¹⁸ Częściowa lub pełna realizacja tej opcji będzie również zależeć od wyników przyszłych dyskusji międzyinstytucjonalnej grupy roboczej ds. agencji. Pod rozważę możnaby poddać również przedłużenie mandatu istniejących agencji.

¹⁹ COM(2008) 748 wersja ostateczna.

międzynarodowych konwencji, takich jak konwencja o różnorodności biologicznej i konwencja berneńska, Wspólnota Europejska dysponuje ogromnym potencjałem w zakresie podejmowania z krajami trzecimi bezpośrednich dwustronnych działań w celu zmniejszenia zagrożeń związanych z gatunkami inwazyjnymi po obydwu stronach. Wspólnota Europejska może wspierać kraje trzecie oraz regionalne lub międzynarodowe działania w ramach instrumentu finansowania współpracy na rzecz rozwoju (w szczególności w ramach programu tematycznego „środowisko i zasoby naturalne”), Europejskiego Funduszu Rozwoju i Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa. Państwa członkowskie mogą udzielać dodatkowego wsparcia za pośrednictwem własnych instrumentów współpracy na rzecz rozwoju.

8. WNIOSEK

Powstrzymanie utraty różnorodności biologicznej w UE nie będzie możliwe bez wszechstronnego podejścia do problemu gatunków inwazyjnych. Ekologiczne, gospodarcze i społeczne skutki gatunków inwazyjnych w UE są znaczne i wymagają skoordynowanej reakcji. W chwili obecnej Wspólnota nie jest w stanie skutecznie sprostać problemowi gatunków inwazyjnych, zaś regiony charakteryzujące się bogatą różnorodnością biologiczną, np. regiony zamorskie, nie są przedmiotem odpowiednich działań. Obowiązujące unijne prawodawstwo regulujące w pewnym zakresie różne aspekty dotyczące gatunków inwazyjnych utrudnia skoordynowane wdrożenie. Działania polityczne państw członkowskich są niespójne lub spójne tylko w nieznacznym stopniu. Prognozy naukowe wskazują na dramatyczny wzrost liczby inwazji biologicznych. W związku z tym sytuacja najprawdopodobniej ulegnie pogorszeniu.

W niniejszym komunikacie opisano charakter zagrożenia, jakie stanowią gatunki inwazyjne, oraz możliwe sposoby rozwiązania tego problemu. Komisja uwzględni uwagi przedstawicieli Rady, innych instytucji unijnych oraz zainteresowanych stron w ostatecznej wersji wniosku w sprawie unijnej strategii, który zamierza przedstawić w 2010 r. mając na względzie znaczne ograniczenie skutków gatunków inwazyjnych dla różnorodności biologicznej w Europie. Tymczasem Komisja zbada możliwość ustanowienia systemu wczesnego ostrzegania i informowania, opierającego się na regularnie aktualizowanym wykazie, w połączeniu ze skutecznymi mechanizmami reagowania, co stanowiłoby – zdaniem Komisji – istotny krok naprzód.